

Nils mun och Elnas öra

Recension av Artscapes – Härnösands konsthall

Qvistska samlingen är en donation till Härnösands stad, den donation där bland annat ett uppmärksammat verk av Matisse ingår, tillika den donation som ligger till grund för Härnösands konsthall. När donationen gjordes 1965 och 1968 stipulerades det i villkoren att samlingen inom 25 år skulle få ett fysiskt hem, ett museum i Härnösand.

Det var syskonen Nils och Elna Qvist som reste runt i Europa och köpte konst och föremål. Deras far Nicolaus Qvist startade Strömnäs ångsågs AB 1871, en del av den blomstrande sågverksindustrin som gjorde trakten till en av de mest expansiva regionerna i Europa under denna tid. "En liten tid var landet Qvist stort och gyllene", som en väggtext lyder. Samlingen omfattar drygt 500 föremål av blandad karaktär; silver, porslin, tenn, textil och möbler, samt en svensk och internationell konstsamling.

I utställningen Artscapes har konsthallen bjudit in fyra kompositörer och fyra konstnärer att tolka samlingen eller göra ett svar till något enskilt verk eller föremål, med en uppmaning att koppla verken till aktuella samhällsfrågor. Resultatet är en brokig men också fascinerande ny samling verk som både blickar bakåt och förflyttar Qvistska samlingen in i en akut nutid.

Vid entrén möts man av filmade intervjuer med alla medverkande. Särskilt för konstnärerna verkar dessa vara gjorda ganska tidigt, och att de fokuserar så mycket på process blir talande för utställningen. Verken har skilda metoder och anspråk och känns ofta mer som separata delar än en sammanhållen helhet.

Ljuden och ljudverken som strömmar genom rummen och inkräktar på varandras områden är undantaget och fungerar som ett kitt. Jag blir stående i hallen upptagen av hur Anders Englund's kontrastfyllda stycke *Fire Windows*, som utgår från Axel Fridell's grafiska blad, ansluter sig till berättelsen om sågverken och om den tid då Västernorrland var det förlovade landet.

Några verk talar till mig mer än andra. Alveola Ämting har utgått ifrån Nils Qvists första samlingsobjekt – de autografer som finns inbundna i en stor bok med guldkant. Hennes ursprungliga idé var att göra en genusläsning av autografboken, men när hon upptäckte att många av autograferna faktiskt var från kvinnor (Nils var enligt utsago bland annat mycket intresserad av opera) fokuserade hon på andra aspekter av namnsamlade. Hon ställer sig frågan, vems namn är värt att spara? När vi talar om den Qvistska samlingen är det Nils och Elna Qvists generösa donation som står i centrum. Alveola Ämting fokuserar istället på de arbetare som med sina kroppar och sitt arbete lika mycket de är grund till denna konstskatt. Hon har letat upp namnteckningar, på sågens betongfundament, på plankor, på stenar. Namnen projiceras i ett mörkt rum där autografboken har en plats som är central men ändå i skugga. Upplevelsen är kraftfull och verket berättar effektivt om samlingens egentliga ursprung. Samtidigt ställer Alveola Ämting brännande frågor till den samtid som omger utställningsrummet, och till rummet självt. Vems namn minns vi, vems namn kan vi uttala, vem ses som del av samhällsbyggandet och vem har tillgång till de rum där dessa frågor diskuteras.

Utställningen väcker frågor kring vad en samling är, vad den gör. Den riktar sig till vår tid och nästa. Till tider som har varit. Den arbetar också, medvetet eller omedvetet, med vad ett svar är och kan vara. Lejla Porovic svarar genom att koppla branden i Sundsvall

till sina egna erfarenheter från kriget i Sarajevo. Kopplingen uppstår genom föremål, en smält kyrkklocka från Sundsvall som blivit en brevprens, patroner från Sarajevo som gjorts om till pennor. Att bearbeta föremålen blir ett sätt att bearbeta katastrofen, att samla en typ av besvärjelse. Det återkommer i Lejla Porovic videoverk. Det handlar om att se katastrofen, att inte gömma den. Samtidigt synliggörs i detta seende Nils och Elnas förmåga att vända bort blicken. De använde pengarna från arbetarnas slit för att resa, bo flott och köpa konst, rörde sig ledigt i ett Europa sargat av krig och präglat av totalitära strömningar.

Denna privilegierade lättsamhet syns också i Janne Björkmans verk, där han använt sig av Nils Qvists memoarer: Tur i Oturen 1 & 2. Stora citat sitter uppsatta på temporära väggar, på rum i rummet, i påtagligt nutida typsnitt och färger. Man får känslan av att brottstyckena kommer från en blogg, eller från sociala medier, det är ett tal ut till alla och ingen, om resor, om vikten av ett bra hotellrum, om känslan att vara ensam om kvällarna.

I nästa rum finns Kerstin Lindströms verk, och bland dem ett litet porträttfoto på Elna som barn, hon står vänd halvt från kameran och hennes ganska stora öra syns tydligt, som en sammanfattning av hela hennes person och hennes relation till brodern. Han som alltid talade och skrev, styrde och ställde. Elna har lämnat desto färre spår efter sig och är en skuggfigur i Nils memoarer trots att de levde ihop stora delar av livet.

Och det kopplar tillbaka till namnen i och utanför autografboken. Kanske uppmanar utställningen oss att lägga örat mot marken och lyssna, och samtidigt fråga, vem är det vi lyssnar uppmärksamt på?

Text och foto: Cecilia Björk

Volym 2017-07-21

Information om Artscapes:

Kompositörer: Maria Horn, Peter Lyne, Nathalie Fougeras och Anders Englund.

Konstnärer: Lejla Porovic, Janne Björkman, Alveola Ämtning och Kerstin Lindström.

Arrangörer: Härnösands kommun och föreningen NYMUS med stöd av Landstinget Västernorrland och Statens kulturråd.